

Arvoisat kuulijat,

Ensinnäkin kiitos professori Juhani Laurinkarille erittäin tärkeästä puheenvuorosta, joka on paitsi ajankohtainen, niin uskon, että tulee olemaan tulevaisuudessa vielä nykyistä paljon ajankohtaisempi. Ja kerron kohta miksi.

Ensin tästä kirjan otsikosta. *Kansalaislähtöisyys* käsitteenä – ymmärrän sen itse aika laajasti siten, että se voi käsittää hyvin monenlaisia järjestäytymisen muotoja, jopa osakeyhtiömuotoista toimintaa. Myös yrittäminen on kansalaislähtöisyyttä, on ainakin jossain yrityksen vaiheessa ollut.

Mutta tämä menee hieman toissijaiseen asiaan. Lisäksi nykyään puhutaan paljon myös niin sanotusta neljännestä sektorista, joka tarkoittaa erilaista naapuriapua ja esimerkiksi erilaisten nettialustojen kautta tapahtuvaa spontaania ja järjestäytymätöntä palvelutarjontaa. Eli kansalaislähtöisyyden itse ymmärrän laajana käsitteenä. Yhtenä helposti unohtuvana esimerkkinä kansalaislähtöisestä ruohonjuuritason sosiaalipalvelun tuottamisesta haluan mainita sijaisperhetoiminnan.

Ajattelin lähestyä tätä asiaa hieman ruohonjuuritasolta. Kerron aluksi yhden esimerkin eräästä kansalaislähtöisen sosiaalipolitiikan muodosta, eli yhdistystoiminnasta.

Muutama vuosi sitten olin mukana hallituksen jäsenenä erään päihdekuntoutusta tekevän yhdistyksen hallituksessa. Epäkiitollinen tehtäväni oli olla mukana kyseisen päihdekuntoutuskeskuksen toiminnan alasajamisessa. Kyseessä itse asiassa oli joko viimeinen tai toiseksi viimeinen yhdistysmuotoinen päihdekuntoutusta Suomessa tarjoava yksikkö.

Tämäntyyppinen toiminta yhdistyspohjalta on siis Suomessa loppunut. Kyseisen yhdistyksen noin 35 toimintavuoden aikana autettiin yli tuhatta miestä ja hoitovaste oli täysin verrattava julkisen sektorin tai yhtiömuotoisten toimijoiden vastaaviin yksiköihin, tai itse asiassa se oli käsittääkseni merkittävästi parempi. Paikassa tehtiin valtavasti talkootyötä. Se oli siis paitsi palveluntarjoaja, myös eräänlainen yhteisö. Yhteyttä asiakkaisiin pidettiin usein vielä pitkään hoitojakson jälkeenkin.

Mutta ongelmia alkoi tulla. Toiminta alkoi muodostua haasteelliseksi, kun asiakassitoumuksia aiemmin tarjoamissa kunnissa sote-henkilökunta vaihtui uusiin, jotka saattoivat kokea epämääräisen yhdistyksen vähän outona lintuna palveluntarjoajien joukossa. Ehkä oli pelkoa joidenkin laatukriteereiden täyttämistä. Eri syistä siis asiakasmäärät alkoivat hujeta, vaikka hinnat olivat erittäin kilpailukykyiset, kiitos mm. talkootyön ja lahjoitustuottojen ja ehkä ennen kaikkea henkilökunnan valtavasti sitoutumisen tason ja motivaation. Toimintaan oli vahva omistajuus. Se oli ”meidän juttu”.

Remontti olisi pitänyt asuntolassa tehdä, mutta AVI:n vaatimus oli, että sen yhteydessä olisi pitänyt rakentaa kaikkiin asiakashuoneisiin oma WC. Remontti olisi tullut liian kalliiksi sen hetkiseen tulovirtaan nähden. Tilanne kävi kestävämmäksi ja katsottiin parhaaksi lopettaa toiminta. Se oli työntekijöille tosi kova paikka.

Nykyään onneksi samoissa tiloissa toimii osakeyhtiömuotoinen toimija, eli toiminta sinänsä kyllä jatkuu. Ja itse asiassa kyseinen yritys on kyllä hyvin kansalaislähtöinen toimija – työtä tehdään palosta ja halusta auttaa ihmisiä, ei ensisijaisesti omistajien voittoa tavoitellen. Johtaja on itse toipunut alkoholisti. Mutta se *yhteisö* siinä paikassa on menneisyyttä. Eli kansalaislähtöisyys vähenee.

Kun hyväksytään kansalaislähtöisyys, väistämättä täytyy hyväksyä myös tietty ripaus ihmisyyteen kuuluvaa epävarmuutta ja epäammattimaisuutta. Tämä tarina on tietenkin Suomen historiasta tuttu. Kun julkinen talous alkoi 1960-luvulla vahvistua ja hyvinvointivaltion rakentamisessa päästiin vauhtiin, alkoivat erilaiset kirkon järjestöjen ym. vapaaehtoistoimijoiden perustamat hoivakodit ja vastaavat laitokset olla vanhentuneita. Vaatimustaso nousi, haluttiin parempaa laatua ja ammattimaisuutta, mutta jotain ehkä myös menetettiin. Tämä kehitys on jo pitkällä.

Ajat ovat toki muuttuneet, eikä nuoremmalla polvella ehkä ole enää samanlaista talkoohenkeä ja yhdistystoimintakulttuuria. Tämän ajan kansalaislähtöisyys voi olla hyvin erilaista. Mutta se tarve kansalaislähtöisyydelle ei ole vähentynyt yhtään mihinkään – päinvastoin!

Jos julkisen vallan suora tuki vaikkapa kansalaisjärjestöille onkin asia, jota voi tarkastella monesta näkökulmasta, on erittäin tärkeää, että kansalaislähtöiselle sosiaalityölle tarjotaan mahdollisuus, että annetaan mahdollisuus edes niille harvoille, jotka jotain haluavat tehdä.

Tämä hyvinvointivaltioksi kutsuttu hyvinvointiregiimi, missä julkisen sektorin rooli on vahva, on vain reilu puoli vuosisataa vanha. Tuleeko tämä jatkumaan näin? En olisi lainkaan varma, kun seuraa tätä keskustelua kestävyysvajeesta. Vielähän meillä menee hyvin, mutta itse pidän kyllä hyvin mahdollisena sellaista tulevaisuutta, missä kansalaislähtöisen toiminnan rooli sosiaalipolitiikan käytännön toteuttamisessa - siis suomeksi, erilaisessa auttamistyössä - tulee vielä kasvamaan. Tai pikemminkin palaamaan.

Tästä syystä tämä kirja on tärkeä. Pidän erittäin tärkeänä, että tässä nykyisessä hyvinvointiregiimissä, riippumatta mihin suuntaan se tästä esimerkiksi seuraavan SOTE-ratkaisun myötä kehittyy, säilyy jokin tila ja toimintaedellytykset kansalaislähtöisyydelle.

Itse näen kansalaislähtöisen toiminnan kaikkine puutteineen ja omissuusiensa sellaisena yhteiskunnan alikasvoksena, jonka kautta uudet asiat, uudet näkökulmat ja ennen kaikkea uudet ihmiset pääsevät kasvamaan sosiaalipolitiikan toimijoiksi. Työn tekijäthän ovat ihan samoja. Kansalaislähtöisistä toimijoista työvoimaa liikkuu yrityksiin ja julkiselle sektorille ja myös takaisin.

Minulla itselläni on pitkä kansalaisjärjestötausta. Ilman sitä en koskaan olisi päätenyt töihin ensin kehitysyhteistyötehtäviin ja sitten politiikan taustatöihin. Tässä ajassa – kun meillä vielä menee hyvin ja vaihtoehtoja kansalaislähtöisyydelle on – näkisin että tärkeintä olisi pyrkiä säilyttämään elävänä tämä kansalaislähtöisen sosiaalityön perinne ja edes jonkinlaiset toimintaedellytykset, jotta sitten kun kansalaislähtöisyyttä taas todella tarvitaan, ei tarvitse ihan joka pyörää keksiä uudelleen.

Tapio Luoma-aho